

เมื่อเมืองไทยเป็นนิค เกษตรกรไทยจะไปทางไหนดี ¹

ทิศทางของเกษตรกรไทยเพื่อจะพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรม มีปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1. ความพร้อมของเกษตรกร ซึ่งสามารถแบ่งเกษตรกรได้เป็น 2 ลักษณะ คือ
 - ก. เกษตรกรก้าวหน้า หรือ เกษตรกรได้หน้า โดยที่ข้าราชการที่ทำงานกับเกษตรกรเหล่านี้จะได้ออกทีวี ทำให้ข้าราชการได้หน้า
 - ข. เกษตรกรล่าหลัง หรือเกษตรกรสิ้นหวัง ได้แก่ คนส่วนใหญ่ของประเทศ ส่วนความพร้อมของเกษตรกร หมายถึง มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี การเงิน บัณฑิตการผลิต และ อุปกรณ์ต่าง ๆ
2. ลักษณะของตลาด เป็นตัวแปรใหญ่ของอนาคตเกษตรกรไทยว่า จะเป็นไปในทิศทางไหน ซึ่งลักษณะของตลาดมี 2 ประเภท คือ
 - ก. ตลาดเสรี
 - ข. ตลาดมีเงื่อนไข
3. ความสนใจ และการเอาใจใส่แนวนโยบายของรัฐต่อเกษตรกร

ถ้ารัฐบาลมีแนวนโยบายอย่างในปัจจุบันทั้งภาคการเมืองและข้าราชการประจำ ลักษณะการเกษตรแบบถาวร หรือเกษตรยั่งยืนจะเหมาะสมเพราะเกษตรกรจะต้องช่วยเหลือตนเอง เกษตรกรจะถูกกล่าวถึงต่อเมื่อมีการหาเสียงเลือกตั้ง หลังจากนั้นก็เจียบหายไป จะพูดถึงเกษตรกรใหม่เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งต่อไป แต่ถ้ารัฐบาลหันมาสนใจเกษตรกรมากขึ้น โดยดูจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ระบบการผลิต การตลาด การส่งออก และรายได้ของเกษตรกรก็จะทำให้ภาคเกษตรสามารถเปลี่ยนเป็นเกษตรก้าวหน้าได้ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายถึง เกษตรกรไฮเทค

¹ สมาน ศิริภัทร

ในปัจจุบันสังคมมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คนที่ร่ำรวยก็สะดวกสบายทุกอย่างเกษตรกรก็อยากจะมี ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อ 50 ปีก่อนเกษตรกรยังยืนยังคงอยู่ได้ แต่ปัจจุบันไม่เป็นเช่นนั้นทั้งนี้เพราะสังคมมีความแตกต่างกัน มาก ส่วนเกษตรกร ไฮ-เทค ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะใช้เทคโนโลยีสูงต้นทุนการผลิตสูง แต่ผลผลิตราคาต่ำ ดังนั้นจึงเป็นไป ไม่ได้ทั้ง 2 แบบ จึงจำเป็นต้องดึงให้อยู่ในระดับกลาง ๆ คือ มีผลผลิตดีพอควร ต้นทุนต่ำ และต้องเป็นเกษตรกรรายย่อย เท่านั้น ส่วนเกษตรกร ไฮ-เทค อยู่ในกลุ่มนายทุนเท่านั้นจะไม่กระจายสู่เกษตรกรรายย่อยเลย และถ้าแยกเกษตรกร รายย่อยและพวคนายทุนออกจากกัน เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศต้องเป็นเกษตรกรที่ยั่งยืน โดยจะต้องมีการพัฒนา ก่อนเพราะเราไม่สามารถสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมือนก่อนได้ ดังนั้นจึงต้องหาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาสนับสนุน แต่ส่วน หนึ่งต้องเป็นเกษตรสมัยใหม่ หมายถึง เกษตรอุตสาหกรรม เกษตรส่งออก (การผลิตเพื่อส่งออก) เช่น ผัก ผลไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ สัตว์ต่าง ๆ

เกษตรอุตสาหกรรม หมายถึง รูปแบบการผลิตด้านการเกษตรในลักษณะอุตสาหกรรม เช่น การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงหมู ทั้ง ๆ ที่ไม่มีโรงงานเหมือนการปลูกผัก ผลไม้ ซึ่งมีการบรรจุกระป๋อง เพื่อส่งออก การผลิตเช่นนี้จำเป็นต้องใช้วิทยาการสมัยใหม่เพื่อสนับสนุนการผลิตให้เป็นไปได้ ซึ่งทางภาคเอกชนได้มีการพัฒนาก้าวหน้าไปมาก สามารถ แข่งขันกับต่างประเทศได้ในหลาย ๆ รายการสินค้า เช่น ไก่ หมู สับปะรด หน่อไม้ฝรั่ง ข้าวโพดอ่อน ปลาทูน่า

ในอนาคตเมื่อประเทศไทยพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรม จะมีเงื่อนไขเข้ามาจำกัดในภาคการเกษตรคือ ต้นทุน การผลิต และแรงงานภาคการเกษตร ซึ่งแรงงานจะหายากเนื่องจาก การทำงานภาคการเกษตรมีความสะดวกสบาย น้อยกว่า การทำงานไม่มีระบบไม่เหมือนแรงงานไฮ-เทค ดังนั้น การพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการผลิตอุตสาหกรรมเกษตร สมัยใหม่ เป็นหน้าที่ของนักวิชาการต่าง ๆ ที่จะหาทางทำให้ผลผลิตสูง คุณภาพดีสม่ำเสมอ ต้นทุนการผลิตต่ำ แต่ไม่ได้ หมายความว่าราคาผลผลิตจะต่ำไปด้วยเพราะการผลิตทางการเกษตรมีเปอร์เซ็นต์ความเสี่ยงสูงแฝงอยู่ตลอดเวลา

การคำนวณต้นทุนการผลิตเพื่อให้เกษตรกรได้กำไร เป็นการยากสำหรับการประกันราคากำหนดนักวิชาการยังไม่ สามารถหาวิธีการประกันความเสี่ยงได้ ดังนั้นในอุตสาหกรรมเกษตรจะเน้นต้นทุนการผลิตโดยเฉลี่ย/หน่วย

เกษตรกรไทยข้างหน้าในยุคที่เป็นนิค จะต้องทำอะไรและไปในทิศทางไหน

1. **เกษตรกรส่วนใหญ่ (รายย่อย) ยากจน** ด้อยโอกาส ไม่มีคนเหลียวแล ไม่มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อ การผลิต ไม่ทราบข้อมูลล่วงหน้า ทางราชการไม่เคยให้ข้อมูลทางการเกษตรแก่เกษตรกรเลยในอาชีพอื่นรัฐบาลมีข้อมูล บอกล่วงหน้าตลอดเวลา โดยเฉพาะอุตสาหกรรมซึ่งมีการกำหนดจำนวนโรงงานป้องกันวัตถุดิบไม่เพียงพอ ส่งออกให้ ตลาดไม่พอ ตลอดจนมีกำแพงภาษีกับสินค้าอื่น แต่รัฐบาลไม่ได้ทำอะไรให้เกษตรกรเลย ข้าราชการในกระทรวงเกษตรฯ ก็ด้อยโอกาสกว่ากระทรวงอื่น ๆ หลายกระทรวง

2. **สภาพเกษตรกรไม่มีโอกาสต่อรองเหมือนอาชีพอื่น ๆ** (ผู้ใช้แรงงาน ข้าราชการรัฐวิสาหกิจ นัก อุตสาหกรรม) นอกจากถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่มในเรื่องของการพุงราคาสินค้าเกษตร เทคโนโลยีใหม่ ๆ การส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรจะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติเท่านั้นคือ อุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (supply) เมื่อความต้องการมีสูงและเกษตรกรมีผลผลิตขายก็จะได้ผลประโยชน์ แต่ความต้องการมีต่ำ ผลผลิตมีมาก เกษตรกรก็เสียโอกาสราบใดที่เกษตรกรยังมีมากกว่าอาชีพอื่นและถ้าผลผลิตของเกษตรกรในเมืองไทยยังมีมากอยู่ เกษตรกรก็จะไม่มีความสำคัญ อย่างที่กล่าวกันในปัจจุบัน

3. เกษตรกรไทยยังไม่มีเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม คือ ต้นทุนต่ำ ผลผลิตปานกลางเงื่อนไขของเวลาไม่จำเป็น แต่เปอร์เซ็นต์ความเสี่ยงต่ำ

4. เกษตรกรไทยต้องลดปริมาณการผลิตลงให้ได้ (ปริมาณน้อย-ราคาดี) เมื่อไม่มีใครให้ความสำคัญกับเกษตรกร ดังนั้น เกษตรกรต้องสร้างความสำคัญขึ้นเอง แนวทางการผลิตของนักวิชาการนั้นไม่ใช่การผลิตได้มากหรือน้อย แต่ต้องผลิตให้เหมาะสม ถ้าทุกพีชลดการผลิตลง 25% จะไม่ต้องการปรับราคา ราคาจะดีขึ้นเอง และเกษตรกรไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากใคร แต่ทำอย่างไรจึงจะลดการผลิตลงให้ได้และเมื่อลดการผลิตลงแล้วพื้นที่ ๆ เหลือจะทำอย่างไร

นักวิชาการเกษตรจะมีแนวความคิดต่างกับนักเศรษฐศาสตร์ นั่นคือ นักเศรษฐศาสตร์ไม่คำนึงว่าการขายมากจะได้มาก แต่คำนึงถึงการได้เงินมากที่สุด ยอดรายได้ไม่สำคัญๆ ที่ยอดขายว่าขายแล้วได้กำไรเท่าไร เช่น การเปรียบเทียบการเลี้ยงไก่บ้านกับไก่ฟาร์ม การเลี้ยงไก่ฟาร์ม อายุสั้น โตเร็ว การให้น้ำดี ควบคุมง่าย ขายได้เร็ว ต้นทุนประมาณ 22-23 บาท/กก. ราคาขาย 24-25 บาท/กก. ส่วนไก่บ้านโตช้าต้นทุนต่ำ ราคาขาย 30 บาท/กก. ดังนั้นถ้าเป็นเกษตรกรยั่งยืนควรทำการผลิตไก่บ้านไม่ใช่ไก่ฟาร์ม

เกษตรกรควรมีรายได้ประจำเหมือนอาชีพอื่น ไม่ใช่เป็นรายปีหรือรายเดือน แต่จะต้องมีรายได้ทุก ๆ วัน ในรูปแบบการผลิตแล้ว ต้องมีพืชหลัก พืชรอง พืชเสริม และสัตว์หลัก สัตว์รอง สัตว์เสริม โดยเทคโนโลยีการผลิตนั้นมีความสัมพันธ์กัน สนับสนุนซึ่งกันและกัน สภาพแวดล้อมมีความยั่งยืน รายได้ยั่งยืนและเกษตรกรอยู่ได้

การผลิตทางด้านเกษตรจะเป็นอย่างไรดูได้จากตลาด ซึ่งตลาดของเกษตรกรมี 3 ประเภทคือ

- ก. ตลาดชาวบ้าน หรือตลาดท้องถิ่น
- ข. ตลาดอุตสาหกรรม
- ค. ตลาดส่งออก

ถ้าการผลิตพืชหรือสัตว์ที่มีตลาดทั้ง 3 ประเภท ถือว่าเป็นการผลิตที่สมบูรณ์แบบ ถ้ามี 2 ประเภทก็ถือว่ายังใช้ได้ แต่ถ้ามีตลาดเดียว ๆ จะทำให้การผลิตขาดทุน เช่น การปลูกมะม่วงหิมพานต์ทางภาคอีสานในปัจจุบัน

ในอนาคตเกษตรกรจะต้องเป็นเกษตรกรยั่งยืนจริง ๆ ซึ่งเทคโนโลยีที่ถ่ายทอดสู่เกษตรกรต้องเหมาะสม คือ

1. เป็นวิธีที่ง่าย เกษตรกรรับได้
2. มีเปอร์เซ็นต์ความเสี่ยงต่ำ
3. ต้นทุนการผลิตต่ำ โดยเฉพาะปัจจัยเงินสด การขาดทุนด้านแรงงาน เวลา ที่ดิน ไม่ทำให้เกษตรกรลำบากเท่ากับขาดทุนด้านเงินสด

4. เทคโนโลยีต้องมีรายละเอียดครบถ้วน (package technology) เช่น ใส่ปุ๋ยวิธีไหน จำนวนเท่าไร ใส่เมื่อไร

กรมวิชาการเกษตร มีศูนย์วิจัยและสถานีทดลองมาก ควรจะมีแปลงผลิตเพื่อเป็นการค้าในสถานที่ที่สามารถแสดงข้อมูลด้านต้นทุนการผลิต วิธีการและรายละเอียดทั้งหมดในการผลิต ไม่ใช่เป็นเพียงแปลงทดลองตัวอย่างเท่านั้น ถ้านำเทคโนโลยีในสถานีไปใช้ในแปลงเกษตรกรไม่ได้ถือว่าการสูญเปล่า ควรมีการพัฒนาทางทดลองก่อนให้เกษตรกรและต้องคำนึงถึงความเหมาะสม สภาพสังคมสภาพแวดล้อม ตลาดรองรับ เปอร์เซ็นต์ความเสี่ยง

พืชที่ควรมีอยู่ในแปลงเกษตรยั่งยืน ได้แก่

1. พืชหลัก หมายถึง พืชยืนต้นปลูกครั้งเดียวให้ผลผลิตได้หลายปี สามารถคืนสภาพแวดล้อมให้กลับมา

ดั้งเดิมได้ เช่น ป่าเศรษฐกิจ ไม้ มีรายได้สม่ำเสมอในระยะยาว เทคโนโลยีการดูแลไม่ยาก เหมาะกับสภาพแวดล้อม เช่น มะม่วง เงาะ ทุเรียน มังคุด ยางพารา ปาล์มน้ำมันซึ่งให้รายได้รายปี

2. **พืชรอง** หมายถึง พืชที่ยืนต้นที่ปลูกแล้วสามารถเก็บผลผลิตได้ 3-4 ปี ซึ่งการปลูกอาจเป็นแบบ Intercropping หรือพื้นที่ติด ๆ กัน เช่น ฝรั่ง ส้มต่าง ๆ มะนาว มะละกอ ให้รายได้รายเดือน

3. **พืชเสริม** เช่น ผัก ดอกไม้ มันเทศ พริก หน่อไม้ฝรั่ง ข้าวโพดฝักอ่อน เผือก มะละกอ ฝรั่ง ให้รายได้รายวัน ทั้งนี้เกษตรกรต้องมีความรู้ในพืชต่าง ๆ ที่ปลูก และเทคโนโลยีต้องเป็นแบบง่าย ๆ ส่วนการผลิตสัตว์มีดังนี้

1. สัตว์หลัก เช่น วัว ควาย ผลผลิตที่ได้คือ นม แรงงาน และมูล
2. สัตว์รอง เช่น หมู แพะ แกะ รายได้ภายใน 3-4 เดือน ผลผลิตที่ได้คือ เนื้อ ไข่ และมูล
3. สัตว์เสริม เช่น ไก่ไข่ ไก่เนื้อ ปลา ทำให้มีรายได้รายวัน ผลผลิตที่ได้คือ เนื้อ ไข่ และมูล

การเกษตรยังยืนต้องค่อย ๆ ทำเพราะระบบนิเวศเกษตรเปลี่ยนไป ต้องเริ่มจากเกษตรกรล้าหลังแล้วขยายไปทั่วประเทศ ปัญหาที่จะหมดไปเพราะการผลิตในการเกษตรยังยืนจะไม่มีอย่างหนึ่งอย่างใดมากเกินไป การระบาดของโรคและแมลงไม่รุนแรงเพราะมีพืชหลายชนิดอยู่ร่วมกัน

เกษตรกรไทยจะร่ำรวยและอยู่ได้ต้องมีลักษณะดังนี้คือ

1. เกษตรกรต้องพึ่งตนเองทั้งหมด
2. การผลิตต้องไม่พอกิน แต่ประเทศไทยอุดมสมบูรณ์เกินไป เกษตรกรไทยจึงยากจนดังนั้นต้องลดการผลิต
3. เกษตรกรต้องเป็นเกษตรกรรายย่อย

คำถาม

สุวิทย์ เลหาศิริวงศ์ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

การผลิตน้อยจะทำให้รายได้ดี ราคาผลผลิตดี สำหรับกรณีถั่วเหลืองประเทศไทยผลิตได้ไม่พอแต่ราคาผลผลิตตกต่ำ

ตอบ

การผลิตในเมืองไทย ถ้าผลิตแล้วเสียเปรียบผู้ผลิตต่างประเทศจะมีข้อจำกัดมากขึ้นถั่วเหลืองและข้าวโพดในประเทศไทยต้นทุนการผลิตแพงกว่าต่างประเทศ ทำให้มีข้อต่อรองในการนำเข้าจากต่างประเทศในราคาต่ำกว่า ซึ่งเมื่อผลิตแพง ก็ควรเลิกผลิตและนำเข้าแทน แล้วผลิตสินค้าที่ต้นทุนต่ำกว่าต่างประเทศและส่งออกแทนเพราะระบบตลาดเกษตรกรในเมืองไทยเป็นตลาดเสรีเพียงแห่งเดียวและถ้าเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมและตลาดยังเป็นแบบนี้การเกษตรยังยืนก็จะอยู่ได้ และเกษตรกรที่ต้องการปลูกถั่วเหลือง จะต้องลดพื้นที่การผลิตถั่วเหลือง ราคาถั่วเหลืองก็จะสูงขึ้น เพราะตลาดถั่วเหลืองยังมีความต้องการเท่าเดิม แต่มองในแง่ของธุรกิจเกษตรแล้ว เรื่องอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (supply) เป็นตัวแปรที่สำคัญ ไม่เฉพาะในเมืองไทยแต่รวมถึงตลาดโลกด้วย ถั่วเหลืองไม่สมควรผลิตในประเทศไทยควรทำการสั่งเข้าเพราะต้นทุนการผลิตถั่วเหลืองต่างประเทศต่ำกว่าในประเทศไทย และอุปทานมีมากกว่าตลาดโลกถูก ดังนั้นราคาในประเทศไทยจะแพงยอมเป็นไปไม่ได้นอกจากจะในวิธีการเช่น ในยุโรป ได้วัน และญี่ปุ่น ซึ่งมีเงินทุนสนับสนุน (subsidise) สำหรับพืชที่ต้องการผลิตอยู่

โอภาวดี เข็มทอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช)

นักเศรษฐศาสตร์ มองด้าน Comparative advantage อย่างเดียว ความมองด้าน Social benefit ซึ่งดีค่าเป็นตัวเงินได้ และจากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจ ราคาถั่วเหลืองค่อนข้างคงที่ ดังนั้นการเสี่ยงน้อยกว่าพืชอื่น ซึ่งควรนำมาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ด้วย

ตอบ

ตลาดถั่วเหลืองในประเทศไทยยังมีอยู่ แต่เป็นตลาดแบบเสรี ซึ่งมีการเสี่ยงในด้านราคา เกษตรกรต้องมีโอกาสด้านตลาดค่อนข้างมาก ในปัจจุบันพืชทุกพืชมีปัญหาหลักคือ ตลาด ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ส่วนการผลิตเป็นการเสี่ยงรองลงมา และ social benefit นั้น ด้านของผู้บริโภคคิดว่าน่าจะปลูกถั่วเหลืองในประเทศไทย แต่เกษตรกรมองว่าเกษตรกรควรจะได้ประโยชน์ก่อนเพราะเกษตรกรต้องมีโอกาสที่สุด ซึ่งเป็นแนวคิดกว้าง ๆ แต่ละพืชจะแตกต่างกันไป ตลาดและราคาที่ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก ต้องดูดีเป็นตลาด ณ ที่จุดใดของประเทศ ถ้าตลาดกรุงเทพฯ ราคาจะไม่เปลี่ยนแปลงมาก แต่ราคา ณ แปลงเกษตรกรจะมีการเปลี่ยนแปลงมาก

อภิพรพรณ มุกภักดี (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)

แนวคิดทางด้านถาวรภาพทางการเกษตรนั้น ถั่วเหลืองควรจะเลิกปลูกดีหรือไม่ เพราะต้นทุนการผลิตสูงกว่าต่างประเทศมาก น่าจะมีการสั่งเข้าจากต่างประเทศเพราะเกษตรกรไทยเป็นเกษตรกรรายย่อย พื้นที่ถือครองมาก จะมองแต่เพียงด้าน Comparative advantage ไม่ได้ ต้องดู Ecology-soil fertility ที่ได้จากการปลูกถั่วเหลือง เช่น ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพพื้นที่ลดความเสี่ยง เพิ่ม Suffering capacity ซึ่งแนวคิดนี้น่าจะได้ประโยชน์กว่าการเลิกปลูกถั่วเหลืองไปเลย

ตอบ

ปัญหา ณ จุดนี้เสนอในลักษณะ Intercropping ไร่นาสวนผสม เกษตรกรยังยืน แล้วแต่ว่าจะเลือกสิ่งใด แต่ถึงอย่างไรก็ต้องลดการผลิตถั่วเหลือง

★